

Aktuális problémák a földrajzoktatásban

Pedagógus-továbbképzésünk kialakuló új rendszerében fokozott jelentősége van az olyan kiadványoknak, amelyek korszerű tudományos kutatásokra épülve választ adnak az iskolai gyakorlatban felvetődő újabb és újabb izgalmas kérdésekre. Napjaink földrajzoktatásában számos olyan tanítási egység szerepel, amelyek tartalma kiegészítésre, bővítésre, korrekcióra szorul. Ehhez nyújt segítséget a győri Pedagógiai Intézet által kiadott Aktuális problémák a földrajzoktatásban című tanulmánykötet, amelyben 11 kiváló szakember írása látott napvilágot. Ezek a munkák felbecsülhetetlen segítséget nyújtanak a földrajzoktatás hazánk, Közép- és Kelet-Európa országainak a feldolgozásához.

Sorrendben a következő tanulmányokat olvashatjuk:

1. **Kerényi Attila:** A földrajz és a környezetvédelem kapcsolata.

Részletesen foglalkozik a környezet alapproblémáival. Világos és pontos megfogalmazását adja a környezetvédelemnek. Majd a földrajz és az iskolai oktatás szerepe, szükségessége a környezetvédelemben kérdéseit tárgyalja.

2. **Pinczés Zoltán:** Tájéktudás-tájvédelem.

A szerző a tájoktatás tartalmi és módszertani kérdéseit a tudomány legújabb álláspontja alapján mutatja be. Foglalkozik a táj fogalmával, a hazai tájoktatás fejlődésével. Jelentős helyet szentel a mai tájoktatás lehetőségeire. Egy mikrotáj vizsgálatán keresztül mutatja be a táj értékeinek a feltárását, annak módszereit. Ezzel felbecsülhetetlen segítséget ad azoknak a földrajzoktatóknak, akik szűkebb környezetünk földrajzi adottságainak a vizsgálatára vállalkoznak.

3. **Jakucs László:** A karsztok sérülékenysége (34 tételben)

Jakucs László több évtizedes kutatómunkájának eredményeként írja meg a karsztok jellemző fizikai, kémiai adottságait. Kialakulásuknak a legújabb értelmezését adja. Áttekinthető rendszerben, logikus okfejtéssel tárgyalja a karsztjelenségek genetikáját, felszíni és felszín alatti formakincsét.

4. **Kertész Ádám:** Recens természetföldrajzi folyamatok mérése és modellézése.

A szerző jelentős szerepet tulajdonít a recens természetföldrajzi folyamatok vizsgálatának, melynek eredménye a környezetértékelés, általában az emberi tevékenység szempontjából nélkülözhetetlen. Kiemelten foglalkozik a talajerosztató folyamatokkal. Vizsgálati eredményeit táblázatok, ábrák segítségével teszi szemléletessé, meggyőzővé.

5. **Enyedi György:** Regionális fejlődés és környezetvédelem Magyarországon.

Korszerű társadalmi-gazdasági szemlélet alapján megírt tanulmány azt veszi vizsgálat alá, hogy a hazánkban lejátszódó társadalmi-gazdasági átalakulás folyamata a regionális fejlődés és környezetvédelem kapcsolatában milyen új elemeket vezethet be. Szerinte a változásokat három csoportra oszthatjuk: 1. Új regionális folyamatok kezdődtek meg, amelyek során a környezeti terhelés jellege és földrajzi eloszlása megváltozik; 2. Átalakul a regionális fejlődést befolyásoló területfejlesztési politika; 3. Megváltozhat a környezeti értékelfogás, a fenntartható fejlődés koncepciója érvényesülhet a területfejlesztésben. A szerző a fenti változásokat külön-külön vizsgálja, s alapos helyzetelemzésen túl, előremutató megállapításokat tesz.

6. **Probáld Ferenc:** Az európai integráció.

E tanulmányban olvashatunk az Európai Közösség létrejöttének okairól és előzményeiről, intézményrendszeréről, tagállamainak gyarapodásáról, eredményeiről és világgazdasági helyzetéről. Külön fejezetben foglalkozik Magyarországgal és az Európai Közösség gazdasági kapcsolatainak kérdéseivel. Figyelmet érdemlő, tanulságos megállapításokat olvashatunk Kelet-Közép-Európa jövője: integráció vagy dezintegráció? című fejezetben.

7. **Tóth József:** Napjaink világgazdasági változásai és Magyarország.

Elméleti és történeti alapvetés után Kelet-Közép-Európa helyzetét és lehetőségeit vizsgálja. E fejezetben belül részletesen kitér Magyarországgal és szomszédai közötti intenzív regionális együttműködés lehetséges területeire. Kiemelten foglalkozik hazánk társadalmi-gazdasági átalakulásának kérdéskörével, Nyugat-Európához való csatlakozás lehetőségeivel, feltételeivel, világgazdasági kapcsolatszerkezetünk átforgatásának szükségességével, lehetőségeivel.

8. **Antal Zoltán:** Változások egyes iparágak termelésében és területi elhelyezkedésében.

E tanulmányban az 1990-1992. közötti időszak szénbányászattal, a villamosenergiaiparral, a vaskohászatával és az alumíniumipar termelésének és térbeli elhelyezkedésének alakulásával ismerkedhetünk meg.

9. **Rechnitzer János:** A nagyvárosok szerepe az innováció területi terjedésében című munkájában olyan kérdésekkel foglalkozik, amelyek fokozott figyelmet válthatnak ki nemcsak földrajz szakos tanároknak, hanem a településföldrajzzal foglalkozók körében is. A következő gondolatokról olvashatunk Rechnitzer János munkájában: A városhálózat és az innováció, a nagyvároshálózat megosztottsága, kísérletek a nagyvárosok csoportosítására.

10. **Szörényiné Kukorelli Irén:** A falusi térség fejlődési pályái a térkapcsolatok tükrében.

A szerző két falusi térségre („Vas megye elmaradott térsége”, „Fertő-Hanság térsége”) vetítve mutatja be azokat a társadalmi-gazdasági változásokat, amelyek az 1980-as évek második felétől Magyarországot jellemzik. A térségek kapcsolatrendszerének vizsgálatához, a változások bemutatásához statisztikai, kérdőíves, beszélgetés módszerét alkalmazta. A statisztikai adatok, a verbális információk felhasználásával a térség demográfiai elemzését, gazdasági szerkezetének jellemzését adja meg.

11. *Kocsis Károly*: A Kárpát-medence etnikai arculata című tanulmány lényegretörően ismereti a Kárpát-medence etnikai összetételét a X. századtól az 1980-as évekig. A közbeiktatott térképek valóságghú formában érzékeltetik a népesség térbeli rendjét.

A tanulmánykötetet melegen ajánljuk földrajz szakos tanároknak, tanárjelölteknek egyaránt.

KORMÁNY GYULA

(Aktuális problémák a földrajzoktatásban. Szerkesztette: *Jáki Katalin*, Magazin Kiadó, Győr, 1993. 148 p.)

Környezeti nevelők könyvespolcára ajánljuk

Al Gore: Mértelen a Föld

Ökológia és az emberi lélek

A könyvet – melyet a *Föld Napja Alapítvány* kiadásában tarthatunk a kezünkben – az Egyesült Államok jelenlegi alelnöke írta. A globális környezet megmentéséért szervezett mozgalom vezetőjeként szerzett bőséges tapasztalat alapján vélekedik eképpen:

„A világ megint kritikus pillanat előtt áll. A környörtelen haladás megint áldozatokat kíván az egész világon, és megint csak bátor férfiak és asszonyok állnak a pusztulás útjában és szólítják fel a világot, hogy segítsen megállítani az inváziót. De ez alkalommal saját magunkat támadjuk és az ökológiai rendszert, amelynek magunk is részei vagyunk. Ezért most azzal kell szembenéznünk, hogy globális polgárháború tör ki azok között, akik nem hajlandók megfontolni a civilizáció környörtelen előrenyomulásának következményeit, és azok között, akik nem hajlandók néma cinkosok lenni a pusztításban.”

A Mértelen a Föld sürgető tettehívás, izgalmas számvetés, a civilizáción – magunk alkotott életformák – rabságában tudattalanul, megsumokból vergődő emberiség nevében. Dokumentumok felsorakoztatásával, személyes tapasztalatait és a tudomány eredményeit felhasználva hív változtatásra minden embert e könyv írója.

Kovács István: Minden nap jeles nap

A biológia és környezetvédelem úttörői

„... egész létünkkel a természethez vagyunk fűzve, s ezennel a természet megismerése legközelebbi érdekünk.” Uzení Herman Ottó szavaival a kötet Apáczai Csere János díjas szerzője. A könyv kalendáriumszerűen gyűjti össze

az esztendő jeles napjait. Szinte minden nap lehetőséget ad arra, hogy a biológia, az orvostudomány, az agrártudomány, a természet- és környezetvédelem legkiválóbb tudósairól megemlékezzünk. A rövid élet- és munkásság-ismertetések alapján megismerkedhetünk a magyar és a nemzetközi tudomány legnagyobb hatású művelőivel. Néhány fontos esemény, világnap, jeles évforduló dátumára is utal a szerző.

„Már azzal is sokat tehetünk, ha a tanítási órán a tananyaghoz kapcsolódva alkalmanként megemlékezzünk egy-egy tudósról, még akkor is, ha mécsének fénye ma már halovány. Hisziszuk, hogy mindaddig nem alszanak ki ezek a magyar nemzet számára különösen drága mécsék, ameddig emlékezzünk rájuk” – véli Kovács István.

A könyv nemcsak tartalmában nevel a környezet- és természetvédelemre, hanem külső megjelenésében is. Az 1993-as üzemenyag termékádjából kiadott kötetet a KTM újrhasznosított papírra nyomatta. Azt hiszem, hogy e szűrés oldalak különösen kedvesek a környezeti nevelők körében.

Ökológiai kultúra, ökológiai nevelés

A Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete ilyen címmel indított sorozatot. E sorozat két kötetét ajánljuk figyelmükbe.

Természeti, környezeti nevelés, mint a nevelés megújításának lehetősége

A gyűjteménykötetet a szerkesztők – *Gulyás Pálné, Láng Edit és Víz Istvánné* – e szavakkal bocsátja útjára: „Gyűjteményünkkel segíteni szeretnénk olyan nevelés megvalósulását, amely során a gyerekek látják, hogy minden: a mese, a monda, a mítosz, a népdal, a művészet, a tudomány, a technológia ugyanarról: a kozmoszról, a természetről, a társadalomról, az emberről és kapcsolataikról, a környezeti egységről szól. Annak sokféleségét, szerkezetét, stabilitását a magunk érdekében is óvni kell.”

A könyv igyekszik segítséget adni a tanárok környezeti szemléletének megváltozásához. Bemutatja a természettudományi tárgyak környezeti vonatkozásait, és vázol egy ökológiai-technológiai gondolkodási rendszert.

Bérczi Szaniszló: A műveltség rétegződése: gondolkodási és cselekvési rendszerek

„Ismereteink kezdetben élettevékenységek velejárójaként gyűlnek. Gyakori helyzetek, jelenségek asszociációs csomópontokat képeznek, a kudarcok pedig mélyen bevésődnek. Az iskola új jelenségtömböket ragaszt a meglévőkhöz mellé, de a meglévőket is elkezdti szervezni.” De aligha fér egyetlen rendszerbe minden ismeretünk, tudásunk és tapasztalatunk. Más a szervező ereje az emberi kapcsolatokat vezérlő valóságos-erkölcsi, és más a tudományt és technológiákat konstruáló tudásnak. Bár ezek a megismerési irányok eltávolodtak a kiindulásul szolgáló osztatlan műveltség östömbjétől, a szerző sikeres kísérletet tesz ezen tudástömbök körvonalazására.

Hortobágyi Katalin: Erdei Iskola

„Ahol a faktól jobban látni az erdőt”

Az erdei iskola ma már aligha cseng ismeretlenül a pedagógusok füleiben. Egyre több neve-

lő közösség ismeri fel, hogy a tanulószervezési modell különösen alkalmas arra, hogy megfelelő színteret adjon a környezeti nevelésnek. Az erdei iskola ma már nem csupán jó levegőn, egészséges környezetben, a természet ölen megvalósuló tanulást jelent. Az erdei iskola komplex pedagógiai vállalkozás. Olyan iskolai innováció, mely szervezője, integrálója lehet egy intézmény környezeti nevelési rendszerének.

A kötet bemutatja az erdei iskola pedagógia történeti előzményeit. Elemzi szerepét a közösségformálásban, a szocializációban. Elméleti segítséget nyújt a tanulási projektek megtervezéséhez. Függelékében a hazai legmarkánsabb erdei iskolai kísérletek leírása, tanulságainak összegzése segíthet abban, hogy az erdei iskolát tervező intézmények kialakíthassák saját hagyományuknak, arculatuknak megfelelő modelljüket. A tanulmány az OKI kiadásában, az Altern füzetek 6. köteteként jelent meg.

Agárdy Sándor: Erdei iskola Tornyospálcán

Közel két évtizede folyik nemzetközi érdeklődésre is számotartó környezeti nevelés Tornyospálcán, ebben az Észak-kelet-nyírségi kis faluban. A sajátos nevelési program vezetője a kezdetektől Agárdy Sándor biológia tanár, megyei szaktanácsadó. Az ő évtizedeken át szervezett nyári expedíciós táborainak programjából állt össze az az erdei iskolai tematika, mely most több mint 200 oldalon több ábra és eredeti színes kép segítségével mutatja be ezt az újszerű, de nagyon fontos szereppel bíró környezeti nevelési formát.

Az 5 napra kidolgozott igen részletes természetismereti programhoz mellékletek kapcsolódnak. Az a szándék vezette a szerzőt, hogy a nem szakemberek is megfelelő ismeretanyaghoz jussanak általa. A program a 876-ha-os Ricsikai erdő és Tisza-ártér gazdag és változatos életközösségeinek feltárása során a projekt módszerre építve tartalmas program végrehajtására hívja mind a tanulókat, mind a pedagógusokat. Játékos formában, szinte észrevétlenül sok-sok ismerethez jutnak, s megindul egy szemléletbeli változás a tanulóknál, s bizonybizon a nevelőkben is. A könyv – bár egy sajátos nyírségi életközösség vizsgálatával, helyi kultúrtörténeti értékek megismerésével is foglalkozik, nehézség nélkül adaptálható az ország más helyszíneire is.

Az erdei iskola Tornyospálcán című könyv kiemelttől a gyakorlati munkát végző pedagógusok, diákok számára készült. A teljes összeállítás több éves – különböző évszakokban történt „kipróbálás” előzte meg. A programban szereplő 5 nap természetesen nem kötelező érvényű. Pedagógiai talán ennyi látszik a legcélszerűbb időmennyiségnek. 2-3 napra is válogathatnak a résztvevők, lehetőségeik szerint. Bár sokféle ötlet megvalósítását kínálja a könyv, nem törekedhetett a teljességre. Az igény szerinti kiegészítéseket minden, az erdei iskolában résztvevő között, különböző szakirodalmak

alján a helyszínen is elvégezheti. A könyvben kidolgozott program egy élő, gyakorlati nevelőmunka része és részben eredménye. Ajánljuk mindazoknak, akik felismerték a környezeti nevelés fontosságát, s legfőbb ször csupán hivatástudatból hatalmas energiákat áldoznak az ifjúsági környezeti szemléletformálásáért. Ajánljuk azoknak, akik még ezután kívánnak hozzákezdeni a munkához, s nem tudják miképpen induljanak el. A könyvet *Legány András* kandidátus lektorálta, kiadását a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium és a Német Népfőiskolai Mozgalom támogatta. Megjelenik 1994. április 22-én, a Föld Napján.

Felfedezések a városban

Ma egyre több gyermek él, nevelkedik városban, éppen ezért a város jelenti számukra élményeik és játékaik színhelyét. Sokak véleménye, hogy a városokban nem él a természet. Elmelegnek a szürke házfrengetegekből, hogy azután máshol, például nyaralóhelyeken találjanak rá az „érntetlen” természetre. Ilyen módon azonban semmi sem oldódik meg, a város gondjai kiköltöznek a külső övezetekbe és ott gyülemlenek fel. Ebben a könyvben azt mutatjuk meg, hogy érdemes a városi természetet is felkutatni, a város ökológiai témái önmagukat mutatják be, ha vizsgálódni kezdünk.

A „város” tananyag elsajátítására számos alkalom kínálkozik lakóhelyünk vagy iskolánk környékén. Komplex ökológiai összefüggésekre tehetünk szert a megfigyelések során. Ha csak az iskolába vezető úton végigmegyünk, magunk is tapasztaljuk a városlakók mindennapos gondjait, mint például a közlekedés a lakóhely és az iskola környékén, a lakóközösségben élők életminősége, zöld területek létrehozása, állatok és növények életlehetőségei, városfejlesztés stb. Mindezek csak kiragadott példák a sok közül. A városkutatás, amelyet könyvünkben bemutatunk, bárhol elkezdődhet, ez tetszőlegesen a könyvet használó pedagógusok, diákok függ, lépésről lépésre tárulnak majd fel a helyi adottságok, különlegességek, a város sajátos kultúrája.

(Felfedezések a városban – munkafüzet általános iskolák és szakkörök számára. Megjelenik: 1994. évben a Föld Napjára)

Réce-füzetek

Környezeti nevelés a szakkörön

A környezeti nevelők körében gyorsan ismertté és népszerűvé vált sorozat újabb, immár harmadik kötetét jelentette meg az Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért. E kötet a szakkörökön folyó munkát hivatott segíteni. Az általános iskolai alsó és felső tagozatos szakkörök tevékenységei elsősorban a megfigyelések, egyszerű kísérletek, kiselőadások, beszámolók, séták és kirándulások, különféle gyűjtőmunkák köréből kerülhetnek ki. Ezek mellé a rendkívül fontos mindennapi környezet- és termé-

szetvédelmi munkák csatlakozhatnak, mint az iskola és közvetlen környékének rendezése, gondozása, az esztétikus környezet megteremtése és ennek fenntartása stb. Közéiskolákban ezek mellé felzárkózhatnak a komoly, tudományos igényű természetvédelmi tevékenységek: a lakóhely környékének botanikai és faunisztikai szempontból való vizsgálata, védelme, tanösvények létesítése stb. Segíthet a szakkör konkrét környezetszennyezési góccok feltárásában és befolyással lehet a lakóközösségek tájékoztatására és állásfoglalásaira bizonyos kérdésekben. A kötet néhány szakköri programot és tevékenységi formát mutat be. Közül egy alsós és négy felsőtagozatos szakköri munkatervet, és egy speciális szerveződésű szakkör tematikáját, melyek a napközis programok tervezéséhez, fakultatív tantárgyak programjának összeállításához is segíthetnek. A könyv megrendelhető az alapítvány címén: 1055 Budapest, Markó utca 29. Ára: 320,- Ft.

A Természet Világa szerkesztősége

III. természettudományi diákpályázatának díjnyertesei

Természettudományos múltunk felkutatása kategória

I. Díj

Székely Szidónia

Iskola: Bolyai Farkas Líceum, Marosvásárhely

Cím: Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság...

Tanár: Máthé Márta

II. Díj

Molnár Mónika-Szita Magdolna

Iskola: Szombathelyi Közgazdasági Szakközépiskola

Cím: Herényben lehozták a csillagokat

Tanár: Stangléné Pintér Márta

III. Díj

Balázs Edit-Szóó Kinga

Iskola: Bolyai Farkas Líceum, Marosvásárhely

Cím: A fizika tanítása Marosvásárhelyen és

Sárospatakon a XIX. század

Tanár: Máthé Márta

III. Díj

Csatári Mónika Melitta-Hotter Viktória-Rákász Andrea

Iskola: Földvári Mihály Gimnázium és Textilipari Szakközépiskola, Tolna

Cím: A magyar selyemhernyótenyésztés kialakulása és gyakorlata a XX. század elején

Tanár: Steinbach Ferenc

A bírálóbizottság tagjai:

Koch Sándor elnök

Siposs András

Abonyi Iván

Dürr János

III. Természettudomány diákpályázat díjnyertesei

Önálló kutatások, elméleti összegzések kategória

I. Díj

Bai Péter

Iskola: Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc

Cím: Kommunikáló élővilág

Tanár: Geröcs Anikó

II. Díj

Sárneczky Krisztián

Iskola: Móricz Zsigmond Gimnázium, Budapest

Cím: Az üstökösök halála

III. Díj

Csécserits Anikó

Iskola: Városmajori Gimnázium, Budapest

Cím: A lágymányosi tó élővilága

Tanár: Brassói Sándor

III. Díj

Szabó Katalin

Iskola: Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Gimnázium, Budapest

Cím: Egy telepített nyárerdő az Alföldön

A bírálóbizottság tagjai:

Kecskeméti Tibor elnök

Major István

Kapitány Katalin

Németh Géza

III. Természettudomány diákpályázat „Martin Gardner” matematikai különdíja

I. Díj

Megyesi Zoltán

Iskola: JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged

Cím: A feladatok evolúciója

II. Díj

Dubecz György

Iskola: Szeged

Cím: Gauss nyomán

III. Díj

Sinkovics Brigitta

Iskola: Toldi Itp. Általános Iskola és Gimnázium, Kaposvár

Cím: Első futam – lóugrásban

A bírálóbizottság tagjai:

Scharnitzky Viktor elnök

Freud Róber

Surányi László

Utazás & Turizmus

(Fakultatív tantárgy középiskolák számára)

A program célja: Az American Express Foundation Braziliában, az Egyesült Államokban, Hong Kongban, Irországban, Mexikóban és Nagy-Britanniában elindított programja nem szakképzési anyag. Az *Iskolafejlesztési Alapítvány a magyar adaptációt, mely az Utazás & Turizmus* nevet viseli, a középiskolák utolsó két évében ajánlja fakultatív tantárgyként. A tárgy az iskolák választása szerint tanítható, részben vagy egészben angol vagy magyar nyelven. A program